

Feedback op visie en grote opdrachten door de vakinhoudelijke experts Bewegen & Sport, te weten Rene Mombarg, Frank Jacobs, Kristine De Martelaer

De kwaliteit van het proces wordt onder andere geborgd door de inbreng van wetenschappers. Per leergebied worden enkele inhoudelijk-deskundige wetenschappers uitgenodigd om op twee momenten in het proces op (tussentijdse) opbrengsten te reflecteren. Deze experts kijken naar de mate waarin de tussenproducten aansluiten bij recente vakinhoudelijke ontwikkelingen en de kern van het leergebied beslaan, naar de opbouw van de doorlopende leerlijnen en naar de wijze waarop samenhang binnen het leergebied is geborgd. De feedback van de vakinhoudelijke experts wordt door de ontwikkelteams gebruikt om tussenopbrengsten daar waar nodig aan te scherpen. De vakexperts reflecteren 1) op de visie op het leergebied i.c.m. de grote opdrachten (najaar 2018), en 2) op de bouwstenen (voorjaar 2019).

Hieronder vindt u de reflecties van de vakexperts van Bewegen & Sport op de visie op het leergebied en de daaruit voortvloeiende grote opdrachten. Aan de vakinhoudelijke experts is gevraagd om in hun reflectie aandacht te besteden aan de vakinhoudelijke kwaliteit, kern, samenhang en doorlopende leerlijn.

Reactie 1.

Vakinhoudelijke kwaliteit:

In grote lijn sluiten de tussenproducten aan bij de recente vakinhoudelijke ontwikkeling in de wetenschap; ergo: belang zelfsturing; noodzaak zelfwaargenomen competentie en veranderende inzichten in motorisch leren. Plezierig hierbij is de nadrukkelijke aandacht voor het op eigen niveau veelzijdig bewegen en de ruimte om zelf het sporten te leren reguleren. Het eerste is bewezen effectiever (o.a. foutloos leren, veelzijdige bewegingservaringen en succeservaringen dragen bij aan competentie), het tweede draagt bij aan de zelfregulatie van leerlingen.

De ontwikkelingen in samenleving gaan echter meer richting zelfgeorganiseerde sport en naar een breder pallet van sporten. Er wordt wel gewag gemaakt van veelzijdigheid, maar opvallend is echter hierbij dat er geen uitspraken gedaan worden over de inhoud van deze veelzijdigheid. In het visie-document wordt gesproken over de 12 leerlijnen (hierbij zou overwogen kunnen worden om een veelzijdige bewegingservaring/multiskills nadrukkelijk te noemen). Dit moet dan terugkomen in de startbekwaamheid aan het einde van de PO Voor het VO wordt volstaan met het noemen van de verschillende indelingen (o.a. domeinen), terwijl wat mij betreft er een nadrukkelijke afspiegeling van de huidige en toekomstige bewegingscultuur geboden moet worden. Nu lijkt het een reproductie van de bestaande cultuur. Dit in die mate dat er voor elke leerling voldoende gelegenheid is om de eigen bewegings-identiteit te ontwikkelen.

Qua beleid kan er aansluiting gezocht worden bij het huidige sportakkoord. De verantwoordelijkheid voor een bijdrage aan een positieve sportcultuur en de voorbereiding hierop lijkt nog te ontbreken in de grote opdracht, maar valt wellicht ook bij omgaan met elkaar of taken en rollen. Hierbij past dan ook de opdracht richting het inclusief sporten, waarbij leerlingen kunnen leren om zorg te dragen voor

een positieve en optimale sportervaring van de ander. Uiteraard kunnen er vraagtekens gezet worden bij de haalbaarheid, maar iets sterker de nadruk om de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid om gezamenlijk te zorgen voor de eigen en elkaars sportplezier zou wat mij betreft moeten.

Kern PO en VO

De opdrachten zijn passend, veelzijdig en urgent. Het is echter niet altijd duidelijk aan wie de opdracht gesteld wordt. Soms gaat het over wat een docent moet organiseren (gevarieerd bewegingsaanbod), soms wat een leerling moet kunnen (taken en rollen). Door wellicht te kiezen voor een perspectief verdwijnt ook de overlap tussen de verschillende opdrachten.

Daarnaast missen meer de algemene grote opdrachten, zoals het zorgen voor bewegen en sport als integraal onderdeel van het leven van de leerling. Of het creëren van een pedagogisch klimaat om kinderen de ruimte te geven zich optimaal te ontwikkelen. Zodat leerlingen leren omgaan met elkaars en andermans grenzen. De grote opdrachten zouden gekoppeld kunnen worden aan de doelen van bewegen en sport: socialisatie, participatie, ontplooiing en gezondheid. Tot slot is het ook een grote opdracht voor de docent om zijn eigen handelen aan te passen aan de veranderende wereld. Wellicht dat het in deze visie alleen moet gaan over de doelen gericht op het kind, maar dat is een arbitraire keuze.

Samenhang

Terecht wordt gesteld dat binnen en buiten school met elkaar verbonden moet worden. Het wordt echter niet duidelijk hoe dit vorm kan krijgen. Volgens mij gaat het onder meer om de transfer van vaardigheden tussen en binnen de verschillende leefwerelden. Dit vraagt enerzijds om een organisatie waarbij de elementen (bijvoorbeeld sport en bewegen) systematisch terugkomen in alle leefwerelden van de leerling en anderzijds naar voldoende ruimte biedt voor een leerling om zelf te experimenteren.

Alhoewel niet expliciet bevraagd in deze reflectie, zou het domein bewegen en sport inderdaad kunnen samenhangen met technologie, duurzaamheid en internationalisering. Wat mij betreft hoeft dit niet hand in hand te gaan met beter leren bewegen, maar wel een bijdrage leveren of samenhangen met de doelen van bewegen en sport. Hierbij denk ik ook aan de andere domeinen, zoals burgerschap en het nemen van verantwoordelijkheid voor je leefomgeving of mens en natuur dat zich richt op gezondheid.

Doorlopende leerlijn

De lijn van meer naar minder sturing en de vergroting van het aanbod is helder en wat mij betreft te waarderen. Eveneens is de doorlopende lijn van ervaren, via bewust worden naar reflecteren en zelf reguleren een hele mooie.

Helaas kan ik de opbouw van de inhoud en de doelen minder goed terugvinden in het stuk. In het PO zou de nadruk van de grote opdracht kunnen liggen op het ontwikkelen van een veelzijdige bewegingsbekwaamheid (opdracht 1 en 2); opdracht 3 is daar een voorwaarde voor. Daarnaast zou een leerling zich ook competent moeten voelen in verschillende bewegingssituaties en plezier ervaren.

In het VO kan het accent meer moeten verschuiven naar het ontwikkelen van de eigen sport-/beweegidentiteit en het zelf een invulling geven hieraan. Daarbij zou ook aandacht moeten zijn voor het samenwerken met en begeleiden van anderen om deze sport- en beweegdeelname vorm te geven voor-tijdens en naschooltijd. (Onderdeel van zelfregulatie?).

Tot slot zou ik het charmant vinden als er ook een vooruitblik richting MBO/HBO/universiteit en het werkende leven gegeven wordt. Zo zou de docent in het laatste jaar van het VO aandacht moeten besteden aan het leven lang sport en bewegen, de zingeving en de vormgeving hiervan.

Overige

Goed beseffende dat ik hiermee geen antwoord geef op gestelde vragen zou ik toch aandacht willen vragen voor een drietal zaken:

- Alhoewel niet expliciet genoemd zou de lijn sport en bewegen zorg moeten dragen voor physical literacy (motivatie, competentie, vertrouwen, kennis). Er is nog beperkt aandacht voor de motivatie om te gaan sporten en bewegen. Dit heeft alles te maken met plezier ervaren in het sporten op de eigen manier. Sporten moet niet verworden tot de levertraan van onze samenleving.
- Alhoewel dit niet een eenzijdige zorg voor het domein sport en bewegen is, mag er wat mij betreft wel een nadrukkelijker pleidooi ingezet worden voor een sportieve opvoeding waarbij dit domein een bijdrage levert tot het integreren van sport en bewegen in het dagelijks leven van kinderen (we zijn kampioen zitten).
- Tot mijn vreugde houdt het domein sport en bewegen zich afzijdig van het debat rondom effecten van bewegen op leren. Deze effecten zijn beperkt (op rekenen), redelijk taak-specifiek en leiden af van de eigen doelstellingen (zie ook een uitstekende review van Collard, 2014).

Reactie 2.

Allereerst wil ik mijn complimenten geven voor hetgeen ontwikkeld is. Naar mijn mening geven de tussenproducten een prima invulling voor de weergegeven reflectievragen. Ik zie daarom hetgeen hieronder volgt als mogelijke suggesties op het voorliggende tussenproduct.

In het bewegingsonderwijs in Nederland wordt er weinig gedaan, is er (nog) weinig oog voor de meer internationale “instructional models” in de Physical Education (PE). Het is in Nederland (nog) geen gewoonte om daar gebruik van te maken. Een instructional model is even kort omschreven een samenhangend, consistent, geheel van o.a. een theoretische basis, leerdoelen, didactische werkvormen, lesgeef strategieën en beoordelingsmomenten. Zo zijn er een aantal omschreven “instructional models” in de internationale PE literatuur. Twee ervan, zonder de andere instructional models te kort te doen, zouden wellicht ondersteunend/aanvullend kunnen zijn voor het leergebied Bewegen & Sport.

Allereerst het model van Noddings: The challenge to care in schools, an alternative approach to education (Noddings, 2005). Bij caring gaat het primair om 'zorgzaamheid' voor een ander. In het leergebied Bewegen & Sport verwijst caring niet alleen naar het dynamische tweerichtingsverkeer tussen bijvoorbeeld de docent Bewegen & Sport en de leerling(en), maar ook naar de omgang tussen leerlingen onderling. Dit geeft mogelijkheden tot het bijdragen aan de opvoeding, ontwikkeling en tevens het presteren in de les van de leerlingen. Noddings (2005) onderscheidt in haar concept van caring enkele belangrijke kwaliteiten voor degene met de zorgende rol, in het bewegingsonderwijs de docent bewegingsonderwijs: 'engrossment' en 'motivational displacement'.

Bij engrossment (*inleving*) gaat om het openstaan voor de ander, de ander kunnen ontvangen op een niet-vooringenomen wijze, werkelijk het perspectief van de ander kunnen innemen en daarin mee kunnen gaan (Noddings, 2005). Het gaat om het volledig aandacht hebben voor de ander. In andere termen: de ander echt zien, voelen en zorgen voor de ander. Engrossment suggereert dus ook dat een docent niet-veroordelend is en niet probeert de leerling met druk of dwang te vormen, en een aanzienlijke hoeveelheid keuzes van de leerling met zorgzaamheid toestaat.

Motivational displacement verwijst naar zorg hebben voor - en prioriteit geven aan - de behoeften van een ander. Het doet zich voor wanneer het handelen van de docent bewegingsonderwijs grotendeels wordt bepaald door de behoeften van de leerling. De behoeften van de leerlingen moeten dan wel opgemerkt worden en gerichte aandacht krijgen. Om de behoeften scherp te hebben zal de docent bewegingsonderwijs zich voldoende moeten hebben ingeleefd in de ander. Voldoende engrossment is dus noodzakelijk om goed op de behoeften van de leerlingen in te kunnen spelen (Noddings, 1984). Het innemen van dit 'caring' perspectief bijvoorbeeld door de docent zou aanvullend, verrijkend, kunnen zijn voor de concept visie op het leergebied Bewegen & Sport. Met dit perspectief kan verder worden bijgedragen aan het interpersonale en daardoor indirect aan het ervaren van een pedagogisch veilige omgeving en wellicht wordt daardoor meer plezier ervaren. Dit 'caring' kan een aanvulling zijn op de genoemde basisbehoeften autonomie, betrokkenheid en competentie. Met dit 'caring' zal de docent voortdurend heen en weer gaan tussen zijn eigen en het perspectief en dat van de leerling. Dit vraagt om een zekere mate van (zelf)reflectie (zie Jacobs, Claringbould & Knoppers, 2016).

Dit bovengenoemde 'caring' principe dat door Noddings (2005) meer algemeen voor scholen (breed) wordt toegepast is door Hellison (2003, 2011) omarmd in zijn programma voor de Physical Education lessen. Het ontwikkelde programma heeft de naam: 'Teaching responsibility through physical activity'. Hellison (2003, 2011) gebruikt zijn programma om bewegen en bewegingsonderwijs als een context te gebruiken om jongeren te leren wat verantwoord gedrag is en leert ook verantwoordelijk te zijn voor eigen gedrag ten opzichte van anderen. Leerlingen leren in zijn programma om gevoelig te zijn voor anderen. Hellison heeft in zijn programma vijf niveaus onderscheiden. De vijf niveaus van het model van Hellison (2003, 2011) hieronder weergegeven:

1. Het respecteren van de rechten en gevoelens van anderen
2. Deelname en inspanning (jezelf motiveren, moed om door te zetten wanneer het lastig wordt)
3. Zelfsturing (taakafhankelijk en doelbewust en de moed om weerstand te bieden tegen groepsdruk)
4. Caring (hulp bieden) en leiderschap (zorgzaamheid en mededogen, innerlijke kracht)

5. Buiten de sport (het geleerde in andere contexten buiten de sport toepassen)

Hellison (2003, 2011) geeft in zijn model aan dat de relatie tussen docent en de leerling de meest belangrijke is waardoor de leerling zich kan ontwikkelen. Volgens Hellison hebben docenten die meer gefocust zijn op vernieuwing van de inhoud het voor de ontwikkeling van jeugdigen bij het verkeerde eind. Dit omdat ze dan te weinig focussen op de persoonlijke relatie tussen zichzelf als docent bewegingsonderwijs en de leerling, wat volgens Hellison het 'hart' vormt van het stimuleren van de ontwikkeling van de leerlingen! Zonder deze goede relatie is er volgens Hellison (2003) geen ontwikkeling mogelijk tot een sociaal verantwoordelijk persoon!

Dit model van Hellison (2003, 2011) kan wellicht ook een bijdrage leveren om naast het inhoudelijke, wat sterk vertegenwoordigd is in het voorliggende concept voor het leergebied Bewegen & Sport, ook het interpersoonlijke verder te ontwikkelen.

Samenvattend ben en blijf ik zeer enthousiast met hetgeen in concept geproduceerd is, en geef suggesties om vanuit internationaal gerespecteerde modellen mogelijk het concept te verrijken, om verder bij te dragen aan een versterking van de interpersoonlijke kwaliteiten. Tevens kunnen internationale modellen bijdragen aan de legitimering.

Gehanteerde literatuur:

Hellison, D. (2003). *Teaching responsibility through physical activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Hellison, D. (2011). *Teaching responsibility through physical activity*. Leeds, Human Kinetics.

Noddings, N. (1984). *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education*. Berkeley: University of California Press.

Noddings, N. (2005). *The Challenge to Care in schools. An alternative approach to education*. New York and London; Teachers College Press.

Tijdschrift Lichamelijke Opvoeding nr. 7 jaargang 106 (oktober 2018)

Reactie 3.

De tussenproducenten zijn goed opgesteld, een vlot leesbaar. Mooi werk geleverd!

Het is duidelijk een keuze om de nadruk te leggen op het WAT en niet zozeer op het HOE (aanpak leerkrachten en scholen).

De grote opdrachten

- Sommige formuleringen hebben een werkwoord andere niet, beter overal een werkwoord voorzien (in Italic werkwoord toegevoegd). Soms ook suggestie voor een iets andere formulering bv ipv jezelf 'zichzelf' aangezien we de kinderen zelf niet aanspreken (ook in Italic): (1) *kennismaken met* een gevarieerd beweegaanbod, (5) taken en rollen *vervullen*, (8) *werken aan* een *actieve en gezonde* levensstijl, (9) *zichzelf* blijven ontwikkelen.
- In de opsomming van de grote opdrachten die tot de kern van het leergebied Bewegen en sport behoren, mis ik er één nl "*functioneren van het eigen lichaam begrijpen*". Dat zou dan als een 10e kunnen worden toegevoegd. Het is immers van groot belang dat leerlingen kennis hebben van en kunnen reflecteren over het functioneren van het lichaam in beweging (maar ook als het onvoldoende beweegt). Aspecten die hiertoe behoren hebben te maken met kennis biomechanica/ergonomie (correctie lichaamshoudingen, hef-en tiltechnieken) wat niet enkel in de

sport maar ook in het dagelijkse leven van cruciaal belang is. Ook bv weten wat er cardio-vasculair in het lichaam gebeurt bij inspanning, trainingsprocessen in opbouw van de fysieke conditie. De balans tussen calorieën opnemen en verbranden enz. kan helpen om bewuster met de eigen energiebalans om te gaan. Heel veel van deze zaken zullen uiteraard in biologie en wetenschappen aan bod komen, maar een toepassing naar de bewegende mens is essentieel om dat in de praktijk te ondervinden. In een maatschappij waar steeds meer technologie komt, blijft het belangrijk dat men de handleiding van het toestel dat men zijn heel leven meedraagt nl het eigen lichaam, goed kent. De samenhang van biomedische wetenschappen en LO kunnen dan ook bijzonder stimulerend zijn om nog meer begrip van (en grip op) het menselijk lichaam te krijgen.

Maar ook onderwerpen zoals **spanning-ontspanning** in het eigen lichaam leren aanvoelen, en de rol van de ademhaling hierbij is een domein dat in de praktijk van LO dient geleerd te worden. In onze maatschappij, waar stress en burn out vaak voorkomen, is inzicht in de samenhang lichaam en geest, dus ons psychosomatisch functioneren, nodig.

Dat er een overgang komt van aanbod (PO) naar meer vraag-gestuurd (VO) is goed. Bij het nemen van verantwoordelijkheid t.o.v. van het eigen en andermans leerproces, lijkt me een opbouw van in het begin noodzakelijk. Wanneer er met psycho-sociale doelen wordt gewacht om ze grondig uit te werken in het VO, slaat men de sociale ontwikkeling in die periode over. Zelfs jongeren kinderen doen er goed aan om bewegingscontexten te krijgen waar ze leren rekening te houden met elkaars beleving, emotie en elkaar ook in simpele dingen te helpen. Modellen zoals TPSR (Teaching Personal & Social Responsibility) bieden hier goede mogelijkheden.

Doorlopende leerlijn

In de leerlijn zal er rekening dienen gehouden te worden met wat er in de voorschoolse periode (< 4 jaar) reeds aan bod is gekomen (of net niet), bv bij in het thuismilieu. Hierbij kan dan vooral gedacht worden aan die activiteiten die ook in en rondom het huis populair zijn in de Nederlandse beweegcultuur (leren fietsen, watergewinning, ...en verder alles van basismotoriek).

Verder is het bijzonder nuttig om rekening te houden met de gedeelde verantwoordelijkheden van lesgever en leerlingen tijdens het plannen van een leerlijn. Een steeds grotere input van de leerlingen is nuttig, maar ook daar kan zeker in het PO mee gestart worden. Een goed en vrij op internet beschikbaar boek is "Teaching styles in PE" van Mosston & Ashworth (2008).